

Міністерство освіти і науки України
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»
Південноукраїнський центр професійного розвитку керівників та фахівців
соціономічної сфери

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ В АКАДЕМІЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

***Всеукраїнської науково-методичної конференції з міжнародною участю
06 червня 2026 року***

ОДЕСА

DOI: <https://doi.org/10.24195/CriticalThinking2026>

УДК: 378:159.955

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ:

Музиченко Ганна В'ячеславівна - доктор політичних наук, професор, проректор з наукової роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Койчева Тетяна Іванівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки, в.о. першого проректора з навчальної та науково-педагогічної роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Ольга ЗБАРСЬКА (Olga Zbarskaya) - доктор наук, експерт у галузі креативного потенціалу людини, член академії ACSW, член The Textbook & Academic Authors Association, засновник та президент компанії «OZCREDO», автор книг та підручників.

Черненко Наталія Миколаївна - доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри освітнього менеджменту та публічного управління Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Папач Ольга Іванівна - кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри математики і методики її викладання Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Дерік Ілона Морисівна - кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Листопад Олексій Анатолійович - доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

*Рекомендова вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
(протокол №15 від 25 червня 2026 року.)*

Рецензенти:

Княжева Ірина Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри дошкільної педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Шостий етап передбачає самостійний пошук інформації для підтвердження або спростування гіпотези («independent study»), для чого необхідно:

- працювати із науковими статтями, підручниками, іншою довідковою літературою;
- використовувати онлайн-ресурси, бази даних;
- аналізувати автентичні матеріали (звіти, кейси, новини);
- виписувати нову лексику.

Заключний етап роботи над кейсом потребує узагальнення інформації та презентації рішення («synthesis and reporting»), коли здобувачі освіти демонструють глибоке розуміння проблеми та вміння застосовувати знання на практиці. На цьому етапі необхідно:

- сформулювати остаточне рішення;
- підготувати презентацію;
- аргументувати вибір;
- рефлексувати.

Узагальнюючи зазначене, можна стверджувати, що така модель проблемного навчання не лише розвиває критичне мислення, а й покращує мовні навички, формує навички самостійного навчання і, що особливо важливо, наближає навчальний процес до реальних професійних ситуацій.

Список використаних джерел:

1. Hmelo-Silver, C. E. (2004). Problem-Based Learning: What and How Do Students Learn?
2. Larsson, J. (2001). Problem-Based Learning: A new approach to teaching ESP.
3. Savery, J. R. (2015). Overview of Problem-based Learning: Definitions and Distinctions.

ЗДЕБСЬКИЙ Дмитро Володимирович

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПОЛІГРАФОЛОГА

В умовах триваючої збройної агресії росії проти України значення діяльності поліграфологів у сфері безпеки та оборони суттєво зростає, зокрема у процесах кадрового добору, проведення службових і кримінальних розслідувань, а також у межах судово-психологічної експертизи. Професійна практика поліграфолога передбачає не лише належний рівень технічної

підготовки та володіння обладнанням, але й здатність до аналітичної обробки складних інформаційних масивів за умов невизначеності. У цьому контексті критичне мислення виступає ключовою професійною компетентністю, що забезпечує інтеграцію знань із психології, фізіології та права задля досягнення максимально об'єктивних результатів. Воно формує підґрунтя методологічної виваженості досліджень, сприяє виробленню незалежної експертної позиції та знижує ризик впливу когнітивних упереджень у процесі інтерпретації отриманих даних.

Професійна компетентність поліграфолога є складним інтегративним утворенням, що охоплює когнітивні, практичні та етичні компоненти [1, с. 37]. Відповідно до моделі набуття навичок Дрейфусів, розвиток фахівця проходить шлях від «новачка», який діє за жорсткими алгоритмами, до «експерта», чий рішення базуються на глибокому інтуїтивному розумінні ситуації [6, р. 7-14; 1, с. 36]. На найвищому рівні («експерт») критичне мислення дозволяє спеціалісту виходити за межі рутинних процедур і створювати власні інтерпретації, що ґрунтуються на цілісному сприйнятті складних випадків [1, с. 40]. Експерт не просто фіксує реакції, а здійснює «внутрішню раціональність», яка дозволяє помічати деталі, невидимі для менш досвідчених колег [1, с. 36]. Такий рівень розвитку передбачає високу самоефективність, а саме суб'єктивну впевненість у здатності успішно виконувати професійні завдання в екстремальних умовах [1, с. 39-40]. Критичне мислення в діяльності поліграфолога є запобіжником проти використання псевдонаукових методів, які можуть дискредитувати професію [4]. Поліграфолог повинен критично оцінювати валідність методик, опираючись на доказові стандарти практики, такі як ASTM та Американської поліграфологічної асоціації (APA) [1, с. 38; 2, с. 5]. Методологічна коректність вимагає аналізу всього складу вихідних змінних, що роблять внесок у поліграфологічне дослідження [4]. Критично мислячий фахівець розуміє, що взаємозв'язок між психічними та фізіологічними явищами є не детермінованим, а ймовірнісним [4; 2, с. 5]. Застосування авторських невалідованих технік свідчить про несформованість професійної компетентності фахівця [1, с. 38]. Використання валідних методик, чия точність підтверджена на рівні 80 – 90% і вище, є обов'язковою вимогою міжнародних стандартів (ASTM, APA) [4; 2, с. 56].

Однією з найбільших проблем поліграфології є «забруднення» результатів суб'єктивізмом експерта [4]. Критичне мислення дозволяє ідентифікувати та нейтралізувати наступні викривлення: Ефект очікувань (Expectancy effect). Попередні знання про справу або суб'єктивна думка про винуватість особи можуть несвідомо вплинути на формулювання запитань та інтерпретацію поліграм [4; 5]. Критичний підхід вимагає використання «сліпого» оцінювання, коли поліграми аналізуються незалежно від фабули справи [4]. Стигматизація. Соціокультурна приналежність досліджуваної особи або її перебування у стигматизованих групах може спотворювати упередженість поліграфолога [5].

Критичне мислення допомагає фахівцю відокремлювати емоційний фон, викликаний соціальним контекстом, від реакцій на цільові стимули [5]. Упередженість підтвердження. Експерти схильні шукати докази, що підтверджують їхню первинну гіпотезу [4]. Критично мислячий фахівець завжди розглядає альтернативні версії виникнення реакцій [1, с. 40; 4]. Критичне мислення забезпечує професійну автономію поліграфолога, яка є необхідною для формування незалежної позиції щодо ініціатора дослідження та поведінкових проявів суб'єкта, а саме: Незалежність від замовника. Поліграфолог не повинен піддаватися «тягарю природного примусу» або очікуванням слідства [2, с. 39-40]. Результати тестування мають розглядатися як інструмент підтримки прийняття рішень, що забезпечує додаткову валідність, а не просто як засіб отримання зізнань [4; 2, с. 40]. Аналіз поведінки та контрзаходів. Критичне мислення дозволяє відрізнити справжні фізіологічні реакції від навмисних маніпуляцій – контрзаходів (фізичних, ментальних чи поведінкових) [4; 5]. Критична оцінка поведінки. Фахівець має критично оцінювати вербальну та невербальну поведінку досліджуваного [1, с. 36]. У практиці поліграфолога існує ризик інтерпретації поведінкових проявів (міміка, жести, емоційність) як ознак правдивості або неправдивості [4]. Однак сучасна психофізіологія доводить, що ці ознаки не мають достатньої діагностичної валідності [4; 5]. Критичне мислення передбачає: відмову від стереотипів щодо «поведінки брехні»; уникнення інтуїтивного оцінювання особи; опору виключно на об'єктивні фізіологічні показники, отримані в межах стандартизованої процедури [4; 1, с. 36, 40; 3]. Це забезпечує зниження ризику хибнопозитивних та хибнонегативних висновків [4; 3].

У структурі професійної компетентності поліграфолога критичне мислення виступає не лише аналітичним інструментом, а й центральною сполучною ланкою, що забезпечує синергію знань із психології, фізіології та права [1, с. 41; 2, с. 38]. Розширене розуміння цієї міждисциплінарної взаємодії включає такі аспекти: Психологічний. Компетентність фахівця ґрунтується на розумінні складних нейронних механізмів пам'яті – процесів кодування, довготривалого зберігання та відтворення інформації про значущі події життя [2, с. 41]. Критичне мислення дозволяє експерту здійснювати глибокий аналіз когнітивних маркерів прихованої інформації та розпізнавати патерни автентичності, диференціюючи природні емоційні стани (страх, збудження, тривогу) від ознак «інсценування комунікації» або навмисної симуляції [5; 2, с. 43]. Це охоплює здатність об'єктивно оцінювати психологічний клімат інтерв'ю та вплив міжособистісної взаємодії на функціональний стан досліджуваного [1, с. 36]. Фізіологічний. Професіоналізм базується на знанні закономірностей вегетативних реакцій (дихальної, електродермальної та серцево-судинної систем) як непрямих індикаторів психологічних процесів [5; 3]. Ключовим елементом тут є критичне усвідомлення наукових обмежень методу, а саме розуміння того, що не існує унікальної «реакції на брехню» [5]. Взаємозв'язок між психікою та фізіологією

є не детермінованим, а ймовірнісним [2, с. 5; 4]. Експерт повинен враховувати індивідуальні відмінності у фізіологічній реактивності (ієрархію реакцій) та вплив сторонніх чинників, таких як стан здоров'я, втома або вживання медикаментів [5]. Правовий. Сформованість критичного мислення дозволяє поліграфологу чітко усвідомлювати межі нормативно-правового регулювання та реальні можливості використання спеціальних знань [2, с. 37]. Оскільки в Україні наразі відсутній єдиний закон про поліграфологічну діяльність, а регулювання здійснюється через фрагментарні відомчі інструкції, фахівець повинен критично оцінювати законність поставлених завдань, щоб уникнути порушень прав людини чи витоку державної таємниці [2, с. 4, 65, 79-80]. Професійна компетентність вимагає орієнтації в юридичному статусі результатів [2, с. 39-40]. Важливою частиною правової компетентності є впровадження міжнародних стандартів та адаптації світового досвіду (наприклад, стандартів Дауберта) щодо наукової обґрунтованості висновків [1, с. 38; 2, с. 6, 163]. Окремим обов'язком експерта є забезпечення захисту персональних даних відповідно до вимог GDPR та Директиви 2016/680, де поліграфолог виступає розпорядником чутливої інформації, зобов'язаним дотримуватися принципів правомірності та конфіденційності [2, с. 6, 88-89].

Отже, критичне мислення поліграфолога постає фундаментальною, системоутворюючою компетентністю, яка в умовах підвищених безпекових ризиків визначає загальний рівень професійної надійності фахівця та об'єктивність його висновків. Ця інтегративна здатність дозволяє спеціалісту здійснювати перехід від механічного зчитування фізіологічних показників до цілісного аналітичного дослідження, де критичне мислення виступає епістемологічним фільтром, що унеможливорює використання псевдонаукових підходів та орієнтує виключно на доказові стандарти. Критичне мислення забезпечує формування «внутрішньої раціональності», дозволяючи фахівцю виходити за межі рутинних алгоритмів, адекватно оцінювати ймовірнісний характер психофізіологічних реакцій та уникати методологічного редукціонізму. Особливе значення критичне мислення має для нейтралізації когнітивних упереджень, таких як ефект очікувань, стигматизація досліджуваних чи упередженість підтвердження гіпотез. У міждисциплінарному вимірі воно забезпечує синергію знань із психології, фізіології та права. Формування незалежної експертної позиції, яка базується на професійній автономії та здатності протистояти «тягарю природного примусу» або очікуванням з боку ініціаторів дослідження, робить критичне мислення запорукою високої достовірності висновків, що є стратегічно важливим для зміцнення обороноздатності держави та ефективного функціонування правосуддя.

Список використаних джерел:

1. Здебський Д. В., Снігур Л. А. Формування професійної компетентності поліграфологів сектору безпеки й оборони України відповідно до міжнародних стандартів практики. Вісник Київського національного

університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки. 2025. № 63(3). С. 35-42. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2217.2025.63.35-42>.

2. Здебський Д. В. Адміністративно-правові засади застосування поліграфа як методу кримінального аналізу : дис. д-ра філософії : 081 / Одеський державний університет внутрішніх справ. Одеса, 2026. 270 с.

3. American Polygraph Association. Standards of Practice. Adopted 23 August 2019. URL: https://polygraph.org/docs/adopted_8-23-19_APA_STANDARDS_OF_PRACTICE.pdf (дата звернення: 24.04.2026).

4. Gougler M., Nelson R., Handler M. et al. Meta-analytic survey of criterion accuracy of validated polygraph techniques. Polygraph. 2011. Vol. 40, No. 4. P. 194-305.

5. National Research Council. The Polygraph and Lie Detection. Washington, DC : The National Academies Press, 2003. 416 p. DOI: <https://doi.org/10.17226/10420>.

6. Dreyfus S. E., Dreyfus H. L. A five-stage model of the mental activities involved in directed skill acquisition. California University, Berkeley, Operations Research Center, 1980. 18 p.

ЗЕЛІСКО Наталія Богданівна

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВАЛІДАЦІЇ БІЗНЕС-МОДЕЛЕЙ У ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Вступ. Сучасне академічне середовище перебуває на етапі докорінного переосмислення освітніх парадигм. В умовах глобальної невизначеності, стрімкого розвитку індустрії 4.0 та тотальної цифровізації бізнес-процесів, критичне мислення (КМ) перестає бути суто філософською категорією і переходить у розряд прикладних інструментів виживання. Для фахівців у сфері підприємництва та бізнес-технологій здатність до критичного аналізу є базовою компетенцією, що визначає ефективність прийняття управлінських рішень, валідацію інноваційних ідей та мінімізацію ризиків у динамічному ринковому середовищі.

1. Теоретичний базис критичного мислення в контексті бізнес-освіти

Критичне мислення в академічному середовищі традиційно розглядається як процес об'єктивного аналізу, синтезу та оцінки інформації. Однак у контексті бізнес-освіти цей процес набуває специфічних рис. Це не просто «мислення про мислення», а «мислення заради дії» (Thinking for Action).

В основі підприємницького підходу лежить здатність бачити можливості там, де інші бачать проблеми. Проте без критичного фільтра підприємницький

Intercultural Communication (Based on Chinese Language Material)	мислення в міжкультурній комунікації (на основі китайськомовного матеріалу)	
Ivanna Zaremska Development of critical thinking of higher education students in classes on the course "Foreign Language for Professional Purposes"	Заремська Іванна Розвиток критичного мислення здобувачів вищої освіти на заняттях із курсу «іноземна мова за професійним спрямуванням»	116
Dmytro Zdebskyi Critical thinking as a professional competence of a polygraph examiner	Здебський Дмитро Критичне мислення як професійна компетентність поліграфолога	119
Nataliia Zelisko Critical thinking as a tool for validating business models in the digital environment	Зеліско Наталія Критичне мислення як інструмент валідації бізнес-моделей у цифровому середовищі	122
Roksoliana Zozuliak-Sluchyk The role of critical thinking in the professional training of future social professionals	Зозуляк-Случик Роксоляна Роль критичного мислення у професійній підготовці майбутніх фахівців соціальної сфери	127
Maryna Kabysh Development of critical thinking in higher education institutions in Ukraine	Кабиш Марина Розвиток критичного мислення у закладах вищої освіти України	129
Olha Kalyta-Vlasiuk, Mariia Holubieva Developing critical thinking among future environmental professionals in higher education institutions in France	Калита-Власюк Ольга, Голубєва Марія Розвиток критичного мислення майбутніх фахівців з екології в закладах вищої освіти Франції	131
Yuliia Kaliuzhna Films as an immersive method of learning and shaping creative thinking in political science students	Калюжна Юлія Фільми як імерсивний метод навчання та формування креативного мислення студентів-політологів	135
Viktor Kasianchuk Comparative effectiveness of traditional rehabilitation and VR\AR technologies	Касянчук Віктор Порівняльна ефективність традиційної реабілітації та VR\AR технологій	140
Yuliia Kerpatenko Critical and creative thinking: teaching higher education students to analyze information from	Керпатенко Юлія Критичне та креативне мислення: навчання здобувачів закладів	143